

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Т. П. Федорчак

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15; тел. +38(050)3738510;
e-mail: tetiana.fedorchak@gmail.com*

У статті досліджено розвиток політичного процесу в Чеській Республіці за підсумками останніх чергових виборів до Палати депутатів парламенту, які відбулися 21-22 жовтня 2017 р. за пропорційною виборчою системою. Проаналізовані результати виборів виявили ряд нових тенденцій у розвитку партій та партійної системи Чеської Республіки, які водночас мають багато схожих рис з поширеними в регіоні ЦСЄ ідеями популістів та євро скептиків.

Зроблено аналіз специфічного “диференційованого виборчого бар’єру” та чеського виборчого законодавства. Досліджено шлях до перемоги на виборах партії АНО, ГДП, нової в чеській політиці третьої партії-переможниці - Піратської партії, члени якої виступали за максимальний захист індивідуальних свобод і неконтрольованого інтернету. Наголошено, що традиційні і провідні чеські партії ХДС-ЧНП, ТОП-9, КПЧМ, ЧСДП не досягли бажаних успіхів на виборах до парламенту.

Виявлені закономірності, що проявилися в ході виборів до Палати депутатів: стійкий запит виборців на нових лідерів, нові політичні сили, ослаблення позицій і авторитету політичних партій, які займали провідні позиції впродовж тривалого періоду, зміна актуального політичного порядку денного. Підтверджені загальноєвропейські тенденції: ріст популістських настроїв та суттєве зростання скептицизму до лідерів Євросоюзу, які проявляються в багатьох державах ЦСЄ.

Ключові слова: Чеська Республіка, політичні партії, вибори, ЄС

Парламентські вибори в Чехії відбулися 21-22 жовтня 2017 р. (традиційно в державі голосують два дні). Це були вибори до Палати депутатів, куди чеський електорат обирає 200 представників. Вибори можна охарактеризувати появою дуже схожих політичних тенденцій і результатів голосування, які проявилися на виборах в сусідній Австрії, що відбулися 15 жовтня 2017 р., тобто на тиждень раніше від чеських виборів. Попри це, результати виборів у цих державах мають велике значення і для України, оскільки, як члени Євросоюзу, сучасні Австрія і Чехія займають щодо РФ позицію, дуже відмінну від позиції західноєвропейських країн.

Чеський парламент – двопалатний і складається з Палати депутатів (нижня палата) та Сенату (верхня палата). При цьому нижня палата, що включає 200 депутатів і обирається на чотири роки, має значно більші повноваження, ніж Сенат. Саме тому вибори депутатів нижньої палати – найважливіша подія в політичному житті Чехії. Депутати обираються за пропорційною виборчою системою в 14 багатомандатних виборчих округах. У кожному окрузі в залежності від чисельності населення обирається від 5 до 25 депутатів. При цьому в Чехії діє досить специфічний «диференційований виборчий бар'єр». Якщо партія йде на вибори сама, їй досить набрати 5% голосів виборців, щоб потрапити в нижню палату парламенту. Якщо дві партії створюють виборчий блок, то їм потрібно набрати вже 10% голосів. Якщо вирішили об'єднатися три партії, то бар'єр підвищується до 15%, а для чотирьох (чи більше) партій «бар'єр проходження» складає 20% голосів виборців [8]. Тож чеське виборче законодавство не містить заборони на утворення виборчих блоків, яка існує в інших державах, проте воно активно підштовхує партії до самостійної участі у виборах.

Ще більш специфічною є особливість самої організації та підрахунку голосів. Так, вибори в Чехії, на відміну від більшості європейських держав, проходять не в один, а в два дні – п'ятницю і суботу. Починається голосування не з ранку, а з 12 години дня в п'ятницю і закінчується о 14.00 в суботу. В ніч з п'ятниці на суботу урни для голосування залишаються на виборчих дільницях, які зазвичай облаштовують у державних установах.

Втім, у деяких випадках виборчі дільниці відкривають і в приватних закладах, наприклад, у пивних барах, що теоретично може призвести до підміни бюлетенів, але чехів, очевидно, це не турбує. Цілком зрозуміла така їх позиція, адже з 1990 р. у Чехії не було жодного випадку оскарження результатів голосування тією чи іншою партією. Причина відкриття дільниць для голосування в п'ятницю зрозуміла – це прагнення чехів провести вихідні за містом, на природі, що може перешкодити їм проголосувати у вихідний суботній чи недільний день. Попередні результати виборів зазвичай оприлюднюють вже в суботу у вечір [2].

Аналізуючи партійну систему Чехії, слід вказати, що вона, починаючи з перемоги «оксамитової революції» в 1989 р., характеризувалася досить високим ступенем стабільності. Тривалий період часу її лідерами були правоцентристська Громадянська демократична партія (ГДП) і лівоцентристська Чеська соціал-демократична партія (ЧСДП), які практично безперервно перебували при владі, змінюючи одна одну і формуючи коаліції з невеликими партіями. Ситуація почала змінюватися після виборів 2013 р., коли ГДП зазнала відчутної поразки і в парламент вихором увірвалася нова політична сила – політичний рух «Акція незадоволених громадян» (АНО, чеськ. скорочена назва партії – АНО-2011, що в чеській мові звучить як «так»). Вона нібито стихійно виникла у 2011 р. у відповідь на заклик А. Бабіша, мільярдера словацького похо-

дження. Партія відразу ж зайняла друге місце на виборах і ввійшла до новоствореної урядової коаліції з соціал-демократами і малою партією «Християнсько-демократичний союз – Чехословацька народна партія» (ХДС – ЧНП), також відомою як «народники» (чеськ., лідовці).

З 2013 р., майже чотири наступних роки ці три партії перебували при владі під керівництвом уряду соціал-демократа Б. Сobotка. Наголошено, що уряд досяг значних успіхів, стійкого економічного зростання та збільшення оплати праці для працюючих громадян. У Чехії існує найнижчий рівень безробіття серед держав-членів ЄС і постійно зменшується кількість безробітних. Тож перспективи партій, що входили в урядову коаліцію, мали би вселяти закономірний оптимізм.

Однак, як і в Німеччині та Австрії, в Чехії авторитет відносно успішного в економічному плані уряду був буквально «змитий» хвилею всеєвропейської міграційної кризи. Тема мігрантів і проблема їх розподілу за квотами в державах ЄС стала однією з найважливіших тем виборчої кампанії 2017 р. Крім того, тиск керівництва ЄС на уряди держав-членів, з метою змусити їх приймати і розміщувати у себе все нових і нових мігрантів різко підсилило рейтинг партій, що виступали з позицій «євроскептицизму», які і так мали значну вагу в чеській політиці. У цих умовах традиційні чеські партії, найперше ЧСДП, почали неухильно втрачати підтримку виборців.

Започаткували цей політичний відступ муніципальні вибори та чергове переобрання третини складу Сенату в 2014 р. Попри те, що соціал-демократи змогли отримати найбільшу кількість голосів у ході виборів до Сенату, вони втратили більшість у багатьох місцевих органах влади в державі. Найвідчутнішою для ЧСДП стала поразка на муніципальних виборах у Празі, де найбільше голосів отримала АНО-2011. Це дозволило їй сформувану «свою» коаліцію (до якої, як «молодший партнер» увійшла ЧСДП) та обрати «свого» приматора (мера) А. Крначову.

Наступним ударом для ЧСДП стали результати регіональних і сенатських виборів 2016 р.: соціал-демократи змогли зберегти контроль лише над двома крайовими представницькими органами з 13. Не краще склалися для партії і вибори до Сенату – вона втратила відразу 10 місць у верхній палаті парламенту, включаючи місце віце-голови Сенату, яке займав соціал-демократ З. Шкромах. Усвідомлюючи небезпеку тенденції зменшення електоральної підтримки, лідери ЧСДП обрали шлях ескалації агресії щодо своїх потенційних конкурентів на майбутніх парламентських виборах, найперше до АНО. 2 травня 2017 р. прем'єр-міністр Б. Сobotка заявив про відставку свого уряду через недовіру до міністра фінансів А. Бабіша, якого тоді звинувачували в махінаціях з фондами Євросоюзу.

Такий незрозумілий крок здивував в Чехії практично всіх дорослих, починаючи з президента М. Земана і закінчуючи рядовими виборцями. Замість того, щоб звільнити міністра з сумнівною репутацією, глава уряду сам вирішив покинути посаду. Втім, А. Бабіш при цьому

абсолютно не збирався нікуди йти. Збентежений глава держави зажадав від прем'єра Б. Сobotки пояснень такого вчинку. 5 травня після дискусії з М. Земаном прем'єр-міністр Б. Сobotка погодився залишитися на посаді і продовжити керувати урядом. Однак конфлікт між Б. Сobotкою і А. Бабішем не стихав і 24 травня під тиском прем'єра президент прийняв рішення про звільнення А. Бабіша з посади міністра фінансів [9]. Ця «перемога» прем'єра Б. Сobotки фактично завершила недовгу історію коаліції ЧСДП та АНО, які, готуючись до майбутніх виборів, розглядали один одного як непримиренного конкурента. Самому Б. Сobotці ці виступи нічого доброго не принесли і вже в червні він змушений був піти з посади голови ЧСДП.

Виборча кампанія офіційно стартувала 2 травня 2017 р. і до 15 серпня партії, які планували взяти участь у парламентських виборах, мали право та можливість зареєструватися. Після завершення реєстрації учасників виборчих перегонів було оголошено, що для участі у виборах до нижньої палати зареєструвалася 31 партія [10]. Основні теми та гасла, які висували партії-учасники виборчої кампанії полягали в наступному: підвищення зарплат і соціальних виплат, ставлення до міграційної кризи, взаємини Чехії з Європейським Союзом. ЧСДП і ГДП активно «розкручували» історію корупційних зловживань лідера АНО А. Бабіша.

Суть корупційної схеми, в реалізації якої звинувачували А. Бабіша в тому, що одна з фірм, які входять в його ТНК «Agrofert», зареєструвалася як мале підприємство і отримала з європейського фонду підтримки малого підприємництва субсидію в розмірі 2 млн. євро на будівництво турбази «Гніздо лелеки» під Прагою [4]. Факт махінацій з фондами Євросоюзу викликав хвилю обурення серед традиційної політичної еліти, що скептично сприймала А. Бабіша (хоч в останні роки політики з ЧСДП і ГДП часто ставали «героями» різних скандалів, значно більших за розмахом з «справами» лідера АНО).

Опоненти А. Бабіша максимально «розкрутили» корупційний скандал, йому висунули звинувачення в скоєнні злочину і розпочали досудове слідство, яке, до речі, все ще триває. З метою сприяння слідству в серпні 2017 р. Палата депутатів більшістю голосів позбавила А. Бабіша депутатської недоторканності. А напередодні виборів, 19 жовтня Конституційний Суд Словаччини виніс вердикт про обґрунтованість постанови Інституту національної пам'яті, який звинувачував А. Бабіша у співпраці з чехословацькою службою держбезпеки (ЧССБ) у 80-х рр. [3].

Вибори, які пройшли в цій атмосфері 20-21 жовтня, характеризувалися відносно невисокою явкою виборців – 60,79% (для порівняння, в Австрії явка виборців досягла рівня 80%). Зазначимо, що на попередніх парламентських виборах у 2013 р. явка виборців була ще меншою – 59,48% [11]. Така низька явка ще раз підтвердила, що чехи продовжують залишатися однією з найбільш «аполітичних» націй в Європі. Досить таки несподіваними були й результати цих парламентських виборів.

Найперше у цьому сенсі безумовним і неочікуваним був триумф партії АНО та її лідера А. Бабіша. Партія здобула перше місце, отримавши 29,64% голосів виборців, що майже на 11% більше її попереднього результату, отриманого на виборах 2013 р. [11]. Тож замість 47 місць у Палаті депутатів АНО отримала 78 з 200 можливих, що дало партії пріоритетне право на формування уряду. Очевидно, що виборці в основному проігнорували негативні виступи в ЗМІ проти АНО, а «чорний піар» не спрацював. Велику роль у досягненні такого успіху зіграли особисті якості А. Бабіша.

Друге місце на виборах зайняла колись авторитетна ГДП, яка здобула 11,32% голосів і 25 депутатських місць замість колишніх 17. В останні роки ГДП (дітище попереднього президента В. Клауса) переживала занепад. На парламентських виборах 2013 р. вона отримати лише 7,7% голосів виборців. Тепер же ГДП, хоч і з невисоким результатом, посіла друге місце. Як видно, між партіями-переможцями досить великий розрив, адже АНО отримала майже на 20% голосів виборців більше ніж ГДП.

Несподіваним був результат і третьої партії-переможниці цих виборів – нової в чеській політиці Піратської партії чи просто «Піратів». Піратська партія Чехії (ППЧ) – локальний прояв модної «піратської» хвилі, що охопила Європу в останнє десятиліття. Подібні партії є в багатьох державах, деякі з них навіть у парламентах, які виступають за максимальний захист індивідуальних свобод і неконтрольованого Інтернету. Наголосимо, що в останні роки популярність подібних партій почала знижуватися, вони не відіграють будь-якої значимої суспільно-політичної ролі в жодній державі, за винятком Ісландії (але тепер і Чехії). У Чехії «піратський рух» розпочався з деяким запізненням. ППЧ була створена в 2009 р. і на виборах 2013 р. за неї проголосувало менше 3% виборців. Тож за результатами тієї виборчої кампанії вона не пройшла до Палати депутатів. Втім, до виборів 2017 р. партія суттєво зміцніла, значно зросли її рейтинг та шанси.

В умовах, коли суспільства європейських держав все більше розчаровуються в традиційних партіях, «Пірати» отримали досить відчутний результат. Виступаючи за прозорість системи державного управління, скорочення бюрократичного апарату і розвиток «електронного уряду», вільний Інтернет та легалізацію легких наркотиків, партія змогла залучити на свій бік велику кількість виборців, особливо серед молоді. При цьому багато експертів відзначали явну неготовність «Піратів» до реального управління державою. Досвід показав, що у ППЧ немає зрозумілих відповідей на багато економічних питань, які стоять перед державою, а також практично відсутня будь-яка концепція зовнішньої політики. Під час передвиборчих телевізійних дебатів представники партії не змогли чітко відповісти практично на жодне з поставлених питань [5]. Водночас 10,79% виборців своїми голосами дозволили ППЧ отримати 22

місця в Палаті депутатів. І це ще одне недвозначне свідчення зростання популізму в Чехії, як і в багатьох державах сучасної Європи.

Цей висновок підтверджує і факт проходження в парламент політичної сили, яка зайняла на виборах 4 місце – партія «Свобода і пряма демократія» (СПД – лідер Т. Окамура). Партія «Свобода і пряма демократія» – це класичний приклад того, що в політології називають «правим популізмом». Для неї характерні жорсткі антиіммігрантські висловлювання, агресія та негативне ставлення до ісламу. Засновник партії й її лідер (виходець зі змішаної чесько-японської сім'ї) є просто ідолом чеських націоналістів.

При такому специфічному походженні Т. Окамура категорично проти будь-якої імміграції в Чехію, проти квот Євросоюзу на розміщення мігрантів і проти будь-яких проявів ісламу в Чехії. Він заявляє, що «ми за свободу релігії, але іслам – це не релігія, а небезпечна, експансивна ідеологія, тому ми хочемо її заборонити... не всі мусульмани – терористи, але всі терористи – мусульмани» [6]. СПД виступає проти подальшого розвитку європейської інтеграції і пропонує терміново провести референдум щодо подальшого членства Чехії в Європейському Союзі. Партія взагалі пропонує активніше використовувати інститут референдуму для вирішення будь-яких нагальних проблем у державі. Члени цієї партії, наслідують нав'язливу ідею свого лідера Томіо Окамури про розвиток прямої демократії (відомо, що перша партія Т. Окамури, яка була заснована в 2013 р., мала назву «Світанок прямої демократії»).

Щоб зрозуміти місце СПД у політичному спектрі сучасної Європи, досить сказати, що напередодні виборів на її підтримку відкрито виступила лідер французького «Національного Фронту» Марін Ле Пен. У підсумку за «правих популістів» з СПД проголосували 10,64% виборців, що принесло партії 22 місця в нижній палаті парламенту.

Ще однією новою політичною силою, яка домоглася на виборах певної перемоги, є партія з назвою «Старости і незалежні», яку підтримали 5,18% виборців (6 місць у Палаті депутатів). Партія була створена за ініціативи глав місцевого самоврядування (їх в Чехії називають старостами), які вважають основним завданням підтримку ініціатив, спрямованих на децентралізацію управління і збільшення фінансування муніципальних громад.

Втім, успіху на цих виборах, звичайно, домоглися не всі політичні партії. Не досягли бажаного результату традиційні і колись провідні чеські партії, зокрема християнські демократи (народники) з ХДС-ЧНП. Партія входила до складу досить успішної урядової коаліції, і повинна була отримати достатню підтримку виборців, як, наприклад, АНО, але так не сталося. Партія набрала лише 5,80% голосів, що майже на 1% менше ніж на попередніх виборах. Також з тих 14 місць, які вона мала в нижній палаті, їй вдалося зберегти лише 10.

Більш серйозним випробуванням, ніж для «народників», минулі вибори стали для правоцентристської партії TOP – 09 (аббревіатура від первісної назви «Традиція. Відповідальність. Процвітання – 09»), яка в 2013 р. набрала 12% голосів. Партію створили в 2009 р. прихильники экс-міністра закордонних справ і кандидата в президенти К. Шварценберга, які вийшли з ХДС-ЧПН. Це одна з небагатьох політичних сил Чеської Республіки, яка послідовно виступає на підтримку європейської інтеграції, за перехід держави на нову валюту («євро») і м'яку міграційну політику. Але, як показали минулі вибори, переважна більшість чехів не активно підтримує подібні погляди. Партія змогла набрати лише 5,31% голосів виборців і ледве пройшла до Палати депутатів, здобувши 7 депутатських мандатів замість 19.

Ще більшим ударом минулі вибори виявилися для чеських комуністів. Комуністична партія Чехії і Моравії (КПЧМ) – законна спадкоємиця правлячої компартії в період минулого режиму. КПЧМ – ортодоксальна комуністична партія, що видно навіть з її назви. Коли після «оксамитових революцій» 1989-1990 рр. всі комуністичні партії держав ЦСЄ швидко змінювали свої старі назви на більш нейтральні, КПЧМ єдиною залишилася відданою терміну «комуністична». При цьому дане рішення прийняли не лідери, а рядові члени партії.

Впродовж багатьох років чеські комуністи стабільно отримували на виборах 12-15% голосів, що дозволяло їм формувати досить представницьку фракцію в парламенті Чехії. КПЧМ ніколи не мала шансів увійти до влади, оскільки в Палаті депутатів не було партії, яка погодилася б вступити з нею в коаліцію. Специфіка даної партії полягає ще й в тому, що це єдина політична сила Чеської Республіки, яка прямо виступає за вихід Чехії з Європейського Союзу і НАТО. На виборах 2013 р. вона, як і раніше, отримала 14,9% голосів, що, здавалося, стало ще одним проявом незмінності положення комуністів у чеській політичній системі. Однак на виборах 2017 р. КПЧМ змогла отримати лише 7,76% голосів і 15 мандатів проти 33 на попередніх виборах. Чи це прикра випадковість, чи початок тривалої тенденції падіння авторитету КПЧМ у чеському суспільстві – покаже майбутнє.

Найбільш вражаючий результат отримала Чеська соціал-демократична партія (ЧСДП), яка на виборах 2013 р. була лідером, сформувала найбільшу фракцію в парламенті (50 місць) і очолювала коаліційний уряд. Втім, у 2017 р. ЧСДП зайняла лише 6-е місце. Партія отримала всього 7,27% голосів, втративши майже 2/3 свого електорату. Виборці не підтримали курс ЧСДП на «вірність Євросоюзу», готовність приймати мігрантів і розмови про перехід Чехії на євро. Тож, замість 50-ти місць у Палаті депутатів, ЧСДП отримала лише 15.

Таким чином, вважаємо, що результати виборів свідчать про наступне: по-перше, більшість чеських виборців не бажає виходу з Європейського Союзу, але їх дратує відчутний тиск європейської бюрократії

на суверенні держави, зокрема на Чехію; по-друге, чехи не хочуть приймати великі натовпи мігрантів з азійських і африканських держав у своїй Чехії, про що свідчить успіх всіх політичних сил, які виступали проти міграційних квот ЄС (АНО, ГДП, СПД); по-третє, ближчим часом Чехія не введе євро, адже всі політичні партії, які перемогли на виборах, виступають проти цього кроку.

Також слід зазначити, що результати виборів в певній мірі виявилися сприятливими для Росії, оскільки дві з партій (АНО і КПЧМ), які ввійшли, до парламенту виступають за зміну політики Чеської Республіки щодо РФ. Найбільш радикальну позицію в цьому питанні займає Т. Окамура, який в інтерв'ю одному з видань заявив, що Крим «російський ... ніколи не переставав бути російським, як і Донбас» [1]. В Україні ж, натомість, результати виборів в Чехії викликали певну стурбованість, пов'язану з побоюваннями «переходу Чехії на бік Москви» [7].

Водночас, проведений аналіз перебігу виборчої кампанії та результатів виборів допоміг виявити кілька закономірностей, що проявилися в ході останніх парламентських виборів у Чехії та мають місце у державах ЦСЄ. Перш за все, у всіх державах вибори показали стійкий запит виборців на нових лідерів і нові політичні сили. Іншою тенденцією, пов'язаною з першою, є ослаблення позицій традиційних партій, які впродовж тривалого часу займали провідні позиції в політиці держав регіону. Таким прикладом у Чехії є поразка соціал-демократів (ЧСДП) на виборах 2017 р. Ще одна нова тенденція – зміна актуального політичного порядку денного. У Чехії, як і в сусідніх державах регіону, на перше місце вийшли взаємопов'язані проблеми міграції та громадської безпеки. На виборах перемогли партії, які зрозуміли це раніше за інших (в Чехії – АНО, СПД, «пірати»). І навіть ті партії, які раніше виступали за відносно м'яку міграційну політику, під впливом змін почали посилювати риторику щодо цієї проблеми. Тож жовтневі вибори 2017 р. ще раз підтвердили, що ріст популістських настроїв – загальноєвропейська тенденція.

Успіх на виборах АНО, СПД і «піратів» показав, що в сучасних умовах найбільш популярні в суспільстві партії саме такого типу, а ліві партії зазнають занепаду. Про це свідчить поразка чеських комуністів і соціал-демократів, програми яких ґрунтовані на підтримці меншин і мігрантів та закликах до максимального поширення цінностей мультикультуралізму та толерантності.

Друга загальна тенденція, властива європейським суспільствам – суттєве зростання скептицизму до лідерів Євросоюзу. Хоча в Чехії практично відсутні політичні сили (за винятком КПЧМ), які прямо виступають за вихід з ЄС, рядових виборців все більше дратує постійний тиск європейської бюрократії на уряди окремих країн, що особливо проявилось у введенні квот для мігрантів. Підтримку на минулих виборах отримали партії, які обіцяли «жорсткіше» розмовляти з Брюсселем. Втім, фанати євроінтеграції, як, наприклад, чеська TOP-09, стали втра-

чати голоси виборців. Сюди слід віднести і невдоволення обмеженнями, які лідери ЄС встановлюють для окремих країн у сфері зовнішньої політики, в т.ч., у відносинах з РФ.

Насамкінець слід підкреслити, що досліджені вище тенденції, які висвітлили результати останніх виборів до парламенту Чеської Республіки, проявляються в багатьох державах ЦСЄ. Схожою є риторика і дії партій ФІДЕС на чолі з В. Орбаном в Угорщині та «Право і справедливість» на чолі з Я. Качинським у Польщі. Тож практично в межах регіону ЦСЄ формуються подібні тенденції розвитку політичної та партійної систем. Наскільки тривалою може виявитися ця тенденція – покаже лише майбутнє.

Література

1. Гомон Д. Славянский Трамп, друзья Кремля и коммунисты. Почему выборы в Чехии назвали ураганом // ESPRESO.TV(ru.espresso.tv), 22 октября 2017.
2. Парламентские выборы 2017. Radio Praha (radio.cz). URL: <https://www.radio.cz/ru/static/vybory-2017/> (дата звернення: 17.04.2018).
3. Петровская О. Правый популизм не угас. Итоги выборов в парламент Чехии преподнесли немало сюрпризов. URL: http://www.4pera.ru:8080/news/analytics/pravyu_populizm_ne_ugas_itogi_vyborov_v_parlament_chekhii_prepodnesli_nemalo_syurprizov/ (дата звернення: 05.09.2018).
4. Саморуков М. Победа антисистемных. Последует ли Чехия за Польшей и Венгрией. URL: <https://carnegie.ru/commentary/73494> (дата звернення: 05.10.2018).
5. Саморуков М., Кобринская И., Преображенский И. Восточная Европа: правый поворот? 24.10.2017 года URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Z1CH7O9Da7I> (дата звернення: 28.10.2018).
6. Эпохальные выборы в Чехии: Олигархизация и кукиш Евросоюзу. URL: <https://eadaily.com/ru/news/2017/10/24/epochalnye-vybory-v-chehii-oligarhi-zaciyu-i-kukish-evrosoyuzu> (дата звернення: 28.10.2018).
7. Bukovský J. Česko riskuje pověst extrémně důvěryhodné země. Letos musí splatit obří dluh, hlavně kvůli Sobotkově vládě. URL: https://www.reflex.cz/clanek/zpravy/84479/cesko-riskuje-povest-extremneduveru-hodne-zeme-letos-musi-splatit-obri-dluh-hlavne-kvuli-sobotkovevlade.html?fb_comment_id=15916_81927618861_1591_936877593366 (дата звернення: 28.08.2018).
8. Czech Republic: Poslanecka Snemovna (Chamber of Deputies). Electoral system. Inter-Parliamentary Union: PARLINE database on national parliaments (ipu.org). URL: http://archive.ipu.org/parline/reports/CtrlParlementaire/2083_F.htm (дата звернення: 17.04.2018).
9. Mortkowitz S. Czech president fires finance minister, ending political crisis. URL: <https://www.politico.eu/article/czech-president-fires-finance-minister-ending-political-crisis> (дата звернення: 17.04.2017).

10. Volby 2017: Do sněmovních voleb se přihlásilo 31 stran, nejvíce v historii ČR. ParlamentniListy.cz (parlamentnilisty.cz), 15.08.2017. URL: <https://www.brnenskadrbna.cz/volby/8597-volby-2017-do-snemovnich-voleb-se-prihlasilo-31-stran-nejvice-v-historii-ceske-republiky.html> (дата звернення: 12.10.2018).

11. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. Český statistický úřad: Volby.cz. URL: <https://www.volby.cz/cz/ps2017.htm> (дата звернення: 23.09.2018).

Стаття надійшла до редакційної колегії 14.12.2018 р.

*Рекомендовано до друку д. політ. н., професором **Монолатієм І.С.**,
д. політ. н., професором **Климончуком В.Й.***

NEW TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE PARTY SYSTEM OF THE CZECH REPUBLIC

T. P. Fedorchak

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;
76019, Ivano-Frankivsk, st. Carpathian, 15; tel. +38(050)3738510;
e-mail: tetiana.fedorchak@gmail.com*

The article examines the development of the political process in the Czech Republic following the results of the last regular elections to the Chamber of Deputies of the Parliament, which took place on October 21-22, 2017 under the proportional electoral system. The results of the elections revealed a number of new trends in the development of the parties and the party system of the Czech Republic, which at the same time have many similarities with the ideas of populists and Euro skeptics spread in the CEE region.

The analysis of the specific “differentiated electoral barrier” and the Czech electoral legislation is made. The path to victory in the elections of the ANO and the ODS parties, the new in the Czech politics third party-winner – the Pirate party, members of which advocated the maximum protection of individual freedoms and the uncontrolled Internet. It is noted that the traditional and leading parties of the Czech Republic – KDU-CSL, TOP 9, KSCM, CSSD did not achieve the expected success in the Parliament elections.

The regularities that emerged during the elections to the Chamber of Deputies were revealed: a steady demand of voters for new leaders, new political forces, the weakening of the positions and authority of political parties that have occupied leading positions for a long period, the change in the current political agenda. Confirmed pan-European trends: the growth of populist sentiment and a significant increase in skepticism towards the leaders of the European Union, which are manifested in many CEE countries.

Key words: *Czech Republic, political parties, elections, EU.*